

TÜRKLER'DE İLÂÇ YAPIMI

Türklerde ilâç çok eski tarihlerden beri bilinmektedir. Günümüze kadar gelen tarihi eserlerden, Hitit, Sümer gibi kavimlerde ilâcın kullanıldığı anlaşılmaktadır. Orta Asya'da Uygur Türklerinin, Tıp biliminde ve dolaşısıyla ilâ yapım ve kullanılmasından oldukça ileri gittiği, yapılan bilimsel araştırmalarda ortaya çıktı. Turfan'da yapılan kazılarda bulunan eserden, Uygurların ilâ olarak kendi çevrelerinde yetişen sebze ve otları kullandıkları anlaşılmaktadır. Uygurlar ilâç yapımı için yabancı ülkelerden (özellikle Çin'den) tıbbî madde getiriyorlardı, Uygurlar zamanında gereç bitkiler (sarmısak, Karahalile, nar v.b.) ve gerekse organik maddeler (deve eti ezmesi, güvercin pisliği, üç yaşında öküz gübresi, koç beyni, kurt pisliği, kirpi derisi v.b.) ilâç yapımında kullanıyordu. Uygurlar ilâçların yapımında bir çok araç kullanıyor ve kaynatınca, ezme, gölgede kurutunca ve buna benzer usuller uygulanıyordu. Hangi hastalıklara karşı ve gizli ilâçlar kullanılacağı da belirlenmişti. Büyük Türk bilgini İbni Sina (980-1031), eserinde (Kanun) sekiz yüz kadar ilâç ismi sayın, bunların hangi maddelerden nasıl yapılacağını, hangi hastalıklarda uygulanacağını anlatır.

Selçuklu Türklerinde ve Osmanlılarda ilâç yapımı gelişmiş ve çeşidi çoğalmıştır. Osmanlılar zamanında, Geredeli Murat oğlu İshak, Muntahab-ı Şifayı Tıp (İbni Sina'nın şifasından seçmeler) adlı eserinde (1400), ilâç

yapımında kullanılan ebegümeci, tilki ürünü, ispanat ve buna benzer birçok maddenin adını ve nasıl kullanılacağını belirtmiştir.

İstanbul'un fethinden sonra kurulan Fatih Külliyesinin iki köşesinde Tâbhâne ve Darüşşifa bulunuyordu. Fatih Darüşşifasında ilâçlar, mahzen denilen depoda saklanıyor, ilâçları ferdi kâmil diye anılan bir görevli hazırlıyordu. Kanuni külliyesinde bir tıp medresesinin yanı sıra, bir de darüşşifa vardı. Burada ilâç işleriyle ilgilenenlere herboriste aşşab ve edvi yeknub adı verilirdi. Hekimler ilâçları önce yanlarında taşıırken, zamanla ilâç satan yerler (attar dükkânları) açıldı. Buralarda ilâç hem yapılır hem de satılırdı. Fatih devrinden itibaren sarayda ilâçla ilgili kişiler, ilâçların nerede, ne şekilde yapılacağını, nasıl kullanılacağını reçetelerle yazmışlardır. Osmanlı Saraylarında dikkate değer bir husus da ilâç yapımında bitkisel ve organik maddelerin yanı sıra, yakut, zümrüt v.b. mücevherlerin kullanılmasıdır. Bu sert maddeler, kırmızı pörfir taşından yapılmış havanda dövülerek un haline getirilir, daha sonra diğer ilâç hammaddeleriyle karıştırılırdı.

Sultan Abdülmecid, ikâmet etmeye başlayınca Beylerbeyi ve Dolmabahçe Saraylarında da eczane kuruldu. Yıldız Sarayında da Abdülhamid II, Saray ve kendisi için iki eczane kurdurdu. Mekteb-i Tıbbiye-i Şahâne (1830) ve bu mektebin eczacılık şubesinin ça-

ANSİKLOPEDİDEN SEÇMELER

lışmaya başlamasıyla (1841) Türkiye'de ilâç yapımı hızlı bir şekilde gelişmeye başladı.

1867'de açılan Mekteb-i Tıbbiye-i Mülkiye, ilk eczacılık mezunlarını 1872'de vermiştir. Türkiye'de ilk eczane İstanbul'da Taksim caddesinde 49 No'lu dükkânda açıldı. Bunu diğerleri takip etti. Eczanelerde sayısız ve ilâç da yapılıyordu. Türkiye'de ilk eczacı olan Ahmed Hamdi Bey eczanesini Zeyrek yokuşunda açtı (1895). Türkiye'deki ilk ilâç imalâthanesi ise Ethem Pertev tarafından kuruldu. (1855) İlk Türk müstahzanda (Pertev dış tozu) Ethem Pertev Bey tarafından piyasaya

çıkartıldı (1895) ilâçlar genellikle ithal ediliyordu. İlâç yapımı ve ilâçla ilgili işler Beled-i İspenciyarlık sanatının icrasına dair nizamname ile düzenlendi (1860). Bu nizamname sonradan birçok değişikliklere uğradı. Cumhuriyet devrinde ilâç yapım, satım ve ithali, kanun, tüzük ve nizamnamelerle yeni esaslara bağlandı. İlâç sanayiince günden güne gelişmesi sebebiyle yerli ve yabancı firmaları, ilâç sanayiinde meslekî dayanışmasını sağlaması için, Türkiye'de İlâç Endüstrisi İşverenler Sendikasını kurdular (1965). Halen Türkiye'de birçok yerli ve yabancı ilâç fabrikası ilâç yapmaktadır.

ANSİKLOPEDİDEN SEÇMELER
